

Ev İşlerinin Ücretlendirilmesi Üzerine Bir Tartışma

Başak ERGÜDER¹

¹ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, berguder@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0804-4254

Öz: Kadın çalışmaları literatüründe ev işleri, karşılıksız kadın emeğinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 1970'li yıllarda kadınların karşılıksız emeklerinin görünür kılınması için uluslararası düzeyde ev kadınları için ücret kampanyaları yapılmıştır. Benzer biçimde uluslararası kuruluşlar tarafından da ev kadınlarının yarattığı değer GSMH hesaplamaları içinde ele alınmasına yönelik politika önerileri geliştirilmektedir. Buna karşın literatürde ev işlerinin ücretlendirilmesi konusunu sosyal politika bağlamında ele alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışma ile feminist iktisat yaklaşımından hareketle ev işlerinin ücretlendirilmesi talebinin kim tarafından ve nasıl karşılanacağına ilişkin bir tartışmanın başlatılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada asgari ücret yöntemi kullanılarak Türkiye'deki ev kadınlarına yönelik güncel bir ücret hesaplanması yapılmıştır. Çalışmada, ev kadınları için ücret talebinin kadın emeğinin görünür kılınmasına yardımcı olma noktasında önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, ücretli hale gelecek olan ev-içi emek, ev kadınların sosyal güvenlik sistemi içine alınması için bir başlangıç noktası oluşturacaktır. Bu bağlamda, ev-içi emeğin GSYİH içindeki payını ele alan analizler ve çalışmalar da ev kadınlarının ücretlendirilmesine yönelik talebi dikkate alan bu çalışmanın kapsamında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ev İşi, Kadın Emeği, Cinsiyet, Ücret, Sosyal Politika
Jel Kodları: H31, J30, I38

A Discussion on the Remuneration of Domestic Work

Abstract: In the field of women's studies, housework is widely recognized as a significant aspect of unpaid female labor. In the 1970s, for example, international campaigns were launched to raise awareness of women's unpaid labor and demand wages for housewives. Similarly, international organizations have developed policy recommendations to include the value created by housewives in GDP calculations. However, there are only a limited number of studies in the literature that address the issue of remuneration for domestic work in the context of social policy. This study aims to initiate a discussion about who should meet the demand for the remuneration of housework and how, based on a feminist economic approach. In this context, the study employs the minimum wage method to calculate the current wage for housewives in Turkey. The study concluded that wage demands for housewives are important in terms of making women's labor visible. In this context, the wages that will be received by women could serve as a starting point for their inclusion in the social security system. In this context, analyses and studies addressing the proportion of domestic labor in GDP will also be discussed within the scope of the study, which considers the demand for housewives' remuneration.

Keywords: Housework, Women's Labor, Gender, Wages, Social Policy
Jel Codes: H31, J30, I38

Atıf: Ergüder, B. (2025). Ev işlerinin ücretlendirilmesi üzerine bir tartışma. *Fiscaeconomia*, 9(Toplumsal Cinsiyet Özel Sayısı), 458-475. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1711730>

Geliş Tarihi: 01.06.2025
Kabul Tarihi: 10.09.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Giriş

“Ev işi mi? Aman Tanrım, nasıl bu denli saçmayabilirsin. Ev işi üzerine bir makale! (Mainardi, 1970)”

Pat Mainardi'nin 1970 yılında yayınlanan *The Politics of Housework* isimli eseri kocasının yukardaki sözleri ile biter. Belki de sadece Mainardi'nin eşi için değil, genel

olarak bir iktisatçı akademisyenin ev-işleri üzerine düşünmesi, yazması, tartışması, ekonominin ağır gündemleri arasında önemsenmeyen, biraz da alaycı bir bakışı hak eden bir durum olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte ev içi emeğin ücretlendirilmesi tartışması, ikinci akım feminist aktivistler ve akademisyenlerin 1970'li yıllarda gündeme getirdiği ve 2018 yılında kadın grevi ile yeniden gündeme gelen bir tartışmadır. Bu çalışmada, ekonomi-dışında görünen ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebinin nedenleri ve olası sonuçlarına dair bir tartışma yapılması hedeflenmektedir. Çalışmanın amacı, ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebinin, ev kadınların sosyal hak mücadelesi açısından katkısının analiz edilmesidir. Ev kadınları için ücret talebinin somut temeli, ev içi emeğin ekonomik değerinin ölçülmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda ücret konusu olarak ev işlerinin değerlendirilmeye alınması için ev kadınlarınca ücretsiz olarak yerine getirilen ev işlerinin, ekonomik büyüme ve kalkınma içinde yarattığı katma değer ölçülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ev içi emeğin GSMH içindeki büyüklüğünü ölçen yaklaşımlar ve ampirik çalışmalar, çalışmanın sınırları içinde ücret talebinin önemi açısından analize dahil edilecektir. Çalışmanın temel sorusu ve odaklandığı alan, ev kadınlarının ücretlendirilmesi talebinin kadınlara sağlayacağı sosyal hak kazanımı ve kadın mücadelesi üzerindeki etkileridir. Çalışmanın sınırları içinde ev-işlerinin ücretlendirilmesi talebi iki açıdan ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak ev işlerinin ücretlendirilmesinin karşılıksız kadın emeğinin görünür kılınması için neden gerekli olduğu ele alınacak, ardından ücret talebinin kim tarafından ve nasıl karşılanacağı değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışmanın sonunda ücretin eşler tarafından mı yoksa doğrudan kamu kurumları tarafından mı karşılanacağı sorusunun yanıtı aranırken, ücretlerin belirlenmesi ve ödemelerin yapılmasının genel olarak ev kadınlarına yönelik sosyal politika önlemleri içindeki yerinin tartışılması hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde ev işlerinin tanımı ve özelliklerinden hareketle, ev içi emeğin teorik temelleri, etik, iktisadi ve sınıfsal yönleri ile ele alınacaktır. Bu bölümde kadınların ev işlerinin etik yönü, kadınların ev ve işyeri arasındaki konumları, üretim ve yeniden üretimdeki rolleri, ev işlerinin paylaşımda etkili olan faktörler açısından analiz edilecektir. Ev işlerinin sınıfsal ve iktisadi yönü ise ev kadınların sınıfsal konumları ve kadınların karşılıksız emeğinin patriyarkal kapitalizm içindeki rolü açısından tartışılacaktır. İkinci bölümde ise ev kadınları için ücret talebine yönelik yaklaşımlar detaylı olarak tartışmaya açılacaktır. Bu bölümde ev işlerinin ücretlendirilmesi talebinin tarihsel arka planı ve temel argümanları tartışılacaktır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'de ev-içi emeğin ücretlendirilmesine yönelik öneriler ele alınacaktır. Bu bölümde, ev işlerine yönelik emek-zaman hesaplamaları yapılacak ve ardından Türkiye'de asgari ücret üzerinden güncel bir ücret hesaplaması yapılacaktır. Bu bölümün sonunda ev kadınlarına yönelik somut sosyal politika önerileri tartışılacaktır. Bu çalışmanın nihai hedefi 1970'li yıllarda gündeme gelen ev işlerinin ücretlendirilmesi konusundaki akademik tartışmayı hatırlatarak, günümüzde ev kadınları için ücret talebine yönelik önerileri, siyasi, iktisadi ve sosyal açıdan yeniden tartışmaya açmak ve ev kadınları için sosyal politika önerileri bağlamında değerlendirmektedir.

2. Ev-İçi Emeğin Kavramsal Arka Planı: Etik, İktisadi ve Sınıfsal Temelleri

Kadınların ev işi faaliyetleri; üretim sürecinde yer almadığı için iktisadi ve sınıfsal bağlamda değerlendirme dışı görülmekte, ev içi, karşılıksız, görünmeyen, ücretsiz emek gibi farklı kavramlara atıfla tanımlanmaktadır (Delpy, 1970; Acar-Savran, 2004). Ev-içi emek, üç temel grupta ele alınır. İlk grupta gündelik işler alanında yer alan tekrara dayalı, yemek, temizlik yapmak, çamaşır yıkamak, alışverişe gitmek gibi ev işleri; ikinci grupta bakıma muhtaç olan çocuk, yaşlı ya da hasta aile bireylerinin bakım hizmetleri yer alırken, son grupta tarımda veya küçük aile işletmelerinde ücretsiz olarak çalışma yer almaktadır.

Ev işleri sadece fiziksel işler ya da kişinin kendi evinde yerine getirilen faaliyetlerden oluşmaz. Ev işi, kişinin kendisinin veya bir başkasının ev halkı için yerine getirdiği ve sorumluluğunu taşıdığı kişilerin günlük yaşamını sürdürmesini sağlayan tüm fiziksel,

zihinsel, duygusal ve spiritüel görevlerin toplamından oluşmaktadır (Eichler & Albanese, 2007, s. 248).

Ev işi, ekonomik sisteminin bir parçası ve kendi tarihi olan kültürel bir olgudur (Davidoff, 2002, s.144). Çocuk, yaşlı ve hastaların bakımı, ev işlerinin planlanması, aile üyelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi, duygusal sorunlarının çözülmesi, hane içi krizlerin yönetilmesi, geleneksel olarak kadınlara ait olarak görülmektedir. Bununla birlikte ev işleri ve bakım emeğinin karşılıksız olarak yerine getirilmesi, geleneksel bazı ön kabuller ve ailenin kutsal amacı nedeniyle ev kadınlarının sorumluluğundadır (Eichler & Albanese, 2007, s. 242). Ev işlerinin temel amacı bir düzen oluşturmak olduğu için ev işlerini yerine getirerek düzeni oluşturan parçaları temel bileşenlerine ayırmak ve onlar arasındaki sınırları belirginleştirmek hedeflenmektedir. Yemek yapmak, çamaşır yıkamak, söküklere dikmek, evi süpürmek, toz almak ve odaları toplamak gibi pek çok ayrıntılı ev işi düzen oluşturma çabasına yöneliktir. Üstelik yapılan işler genel geçer değil aileye özgün olduğu oranda görecelidir. Bu işler çoğu zaman işler hiyerarşisinin en altındakiler tarafından yerine getirilmekte, hatta bu işleri yapanlar hiyerarşi dışına atılmışlar olarak görülmektedir (Davidoff, 2002, s. 151).

Genel olarak karşılıksız kadın emeği, yeniden üretim sürecinde yer almakta ve hem kapitalizm hem de patriyarka kadınların karşılıksız emeğinden yarar sağlamaktadır (Acar-Savran, 2004, s. 42). İşgücünün yeniden üretilmesi, ücretli emeğin oluşumunun önkoşuludur ve özellikle ücretlerin çok düşük olduğu zamanlarda karşılıksız kadın emeği yoksul sınıflar için hayati derecede önemlidir (Von-Werlhof, 2008, s. 33). İşçi ailesinin geçimlik mallarının tedarik edilmesi, hazırlanması ile basit olarak emek gücünün yeniden üretiminde ve çocuk doğurmak, bakmak ile soyun üretiminde ev içi emeğin ekonomik olarak karşılıksız olmasının etkilerini görmekteyiz (Acar-Savran, 2004, s. 29). Hartmann'a (1992) göre erkekler ev içinde karşılıksız hizmet olarak işgücü piyasasında kadınlara göre daha avantajlı bir konuma sahip olurken; kadınlar işgücü piyasasında ev içi sorumluluklarına bağlı olarak daha düşük ücretli, esnek ve kısa süreli işlerde istihdam edilmektedir (Acar-Savran, 2004, s. 44). Kadınların kamusal alandaki konumları özel alandaki konumları ile bağlantılıdır. Evin piyasa ve kamusal alan dışında kadınların korunduğu bir yer olarak kutsanması, ev işlerinin ise kadının doğasına yakın bulunması nedeniyle, özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırdaki kadınlar özel alana hapsedilirken, ev işleri, kadının ikinci cins olmasında etkili olmaktadır (Bora, 2005, ss. 60-63). Buna karşın kadını yeniden üretim süreci içinde ele alan bu değerlendirme, üretim ve yeniden üretim süreçlerini iki ayrı alan olarak ele almakta, sınıf mücadelesini üretime indirgeyerek, kadınların soyun üretilmesi ve bakımı ile yeniden üretim süreci içindeki emeğini bu alanın dışına almaktadır. Bu nedenle, ev-içi emeğin sınıfsal analizi açısından patriyarkal kapitalizm kavramı kilit önem taşımaktadır.

İkinci dalga feminizmin patriyarkayı bir sistem olarak analiz edebilmesinin maddi temeli, ev işlerinin kadınlar tarafından karşılıksız olarak yerine getirilmesidir. Bu yaklaşımın bir ucunda kadınları ayrı bir sınıf olarak ele alan yaklaşımlar (Delphy, 1970; Federici, 2012) yer alırken, diğer uçta kapitalizm ve patriyarka arasındaki bağlantılardan hareketle kadınların hem cinsiyet olarak hem de sınıfsal olarak çifte sömürüye maruz kaldıklarına vurgu yapan yaklaşımlar vardır (Harison, 1973; Molyneux, 2008). İlk yaklaşımın teorik temellerinin oluşumu açısından, kadınların sanayi devriminden itibaren ev kadını olmasına yol açan gelişmeler, özellikle 17. yüzyılda Kıta Avrupası'nda eşler tarafından evde çalışan kadınlara ücret ödenmesi ile ilgili tartışma önem taşımaktadır. Kendi gelirine sahip olmasına izin verilmeyen kadınların erkeklere tabi kılınmalarını sağlayan bu politika, karşılıksız emeğin erkekler tarafından temellük edilmesinin maddi koşullarını yaratmaktaydı. Federici'ye göre kadınların ev-içi emeği üzerinde tahakküm kuran, *ücret patriyarkası*ydı (Federici, 2012, s. 145). Kadınları toplumsal sınıf olarak değerlendiren bu yaklaşımda ev kadınları hiçbir ücret almayan; ekonomik bağımlılık ve görünmezliğe tabi kılınan proleter kadınlar sınıfı olarak ele alınmaktadır (Federici, 2012, s. 111). Kadınların cinsiyetçi iş bölümü içinde özel alana hapsedilmesi, farklı toplumsal sınıflardan kadınların benzer biçimde erkeklere bağımlı

olmasını sağlamaktaydı. Üst gelir gruplarından erkekler çalışmayan eşleri üzerindeki iktidarını mülkiyet dolayımında kurmaktayken, işçi sınıfından erkekler eş ve çocukları üzerinde, kadınların ücretten dışlanması ile tahakküm kurmaktaydı (Federici, 2012, s. 144). Federici'ye (2012) göre, kapitalizm ve patriyarkal düzenin birlikte işleyişi altında kadının özel alanda (evde), erkeğin ise kamusal alanda (işte) sömürüldüğü cinsiyete dayalı iş bölümü, kapitalist sermaye birikimi açısından uluslararası iş bölümü kadar önemli bir itici güçtür.

Patriyarka ve kapitalizmi birbirinden tamamen bağımsız iki ayrı toplumsal sistem olarak ele alan Delphy'in Baş Düşman isimli eserinde (1970) Fransa'nın köylü ailelerindeki kadınların çiftliklerde karşılıksız olarak yerine getirdiği inek sağma, hayvanlara bakma, meyveleri toplama gibi yorucu ve erkekler tarafından yerine getirilmeyen işlerin kadınlar tarafından neden yerine getirildiğini sorgulanır. Bu çalışmada Delphy, kadınlar tarafından yerine getirilen ev işlerinin, hane içindeki diğer üretimler gibi aile içi tüketimi hedeflediği ve üretken olmayan, kullanım değerine sahip olan ve ticarileşmiş hizmetler ile arasında süreklilik olan faaliyetler olduğunu vurgular. Bu bağlamda kadınların emeklerinin karşılığında ücret almamasını bir sömürü ilişkisi olarak görür ve aile içinde kadının karşılıksız emeğinin koca tarafından sömürüldüğünü ileri sürer. Bu yaklaşımda, ev içi üretim patriyarkanın maddi temeli olarak görülmektedir. Ev içi üretim, üretim tarzı olarak ele alınmakta, ev kadınlarının patriyarkal sistemde sömürüldüğü ve bu nedenle kadınların bir toplumsal sınıf olduğu öne sürülmektedir (Delphy, 1970, s. 99). Bu yaklaşıma göre patriyarkal sömürü, kadınların erkeklere bağımlı olmasına yol açan ve kadınların karşılıksız kadın emeğine erkekler tarafından el konulan bir sistem olarak kadınların birincil sömürülme biçimi olan bu sistem karşısında tüm kadınlar ezilen toplumsal bir sınıftır (Acar-Savran, 2004, s. 47). Bu yaklaşımda, özellikle çalışmayan kadınların geçimlerinin eşleri tarafından sağlanmasında kadınların harcadıkların emek miktarı ile onlara sunulan yaşam düzeyi arasında bir karşılıklılık olmadığı savunulur (Acar-Savran, 2004, s. 50). Harrison (1973) da benzer biçimde kadınları ayrı bir sınıf olarak analiz etmesine karşın, Delphy'in yaklaşımdaki üretim tarzı kavramlaştırmasından ayrılmaktadır. Harrison'a (1973) göre ev işleri kapitalizm açısından değil, patriyarkal sistemde üretim tarzıdır ve karşılıksız kadın emeği, kapitalizm ile patriyarka arasında artık-emek aktarımını sağlayan bir mekanizma yaratır. Harrison'a (1973) göre ev içi emek sayesinde geçimlik maddeler piyasadan satın alınmamakta ve böylece çalışan eşlerin emek gücünün değerinin altında ücret olarak sermayenin karlılığı arttırmaktadır. Bu yaklaşımda ev içi emeğin ücretsiz olmasının, sermayeye artık değer aktaran bir mekanizma olarak kapitalizme fayda sağladığına vurgu yapılmaktadır. Ev işlerini patriyarkal üretim tarzının bir parçası olarak ele alan bu yaklaşımda, ev işindeki gündelik işlerin ve bakım emeğinin karşılıksız olmasının patriyarkal sömürüden kaynaklandığı iddia edilmektedir. Özellikle işçi ailelerinde erkeklerce el konan karşılıksız emeğin, sermayenin emek sömürüsünün de temelini oluşturduğu tezi bu yaklaşımda öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, ücretlerin düşük tutulması için kapitalistler tarafından işçilerin ihtiyaç ve tüketimlerini sınırlandırmasının hayata geçmesinde yeniden üretim sürecindeki ücretsiz emek kilit rol oynamakta ve artı-emeğin ırk ve cinsiyet temelli olarak farklılaşan sömürü biçimleri, sınıf oluşum süreçlerinde etkili olmaktadır (Bhattarcharya, 1970, s. 79-89). Bu bağlamda biyolojik yeniden üretimin yanı sıra basit yeniden üretimde, ev içi gündelik işler ve bakım emeği ile ihtiyaçların karşılanması ile ev içi ücretsiz emek, sınıf oluşum süreçlerinde etkili olmaktadır.

Karşılıksız kadın emeğini çifte sömürü ya da iki (çift) sistemli teori içinde yer alan bir diğer yaklaşım maddeci sosyalist feminist yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre kadınlar hem kapitalizm hem de patriyarkanın bileşik etkisi altında sömürüye uğramaktadır (Atasü-Topçuoğlu, 2009, s. 92). Kadınların düşük ücretli işlerde çalışmasının nedeni, ev-içi emeklerinin yarattığı sorumluluklardan dolayıdır ve düşük ücretli işlerde çalışan kadınların geliri, ikincil gelir olarak görüldüğü oranda çalışma hayatında kriz dönemlerinde işten çıkarılması en yüksek olasılıklı işçiler, kadınlardır. Bununla birlikte,

ev işinin bir üretim tarzı olmaması, üretim ilişkileri, üretim araçları ve dolayısıyla üretim tarzını belirleyen ekonomik ve toplumsal koşulların oluşmamasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu etkenler bir arada düşünöldüğünde ev kadınının toplumsal sömürü ilişkileri net değildir (Molyneux, 2008, s. 136-138). Ev işlerinin bir üretim tarzı olmaması kadınların ev içi emeğinin sömürölmediğı anlamına gelmemekte, aksine, cinsiyetçi iş bölümü ve yabancılaşma, kadının ev içi emeğı ile sömürölmesine yol açmaktadır.

Kadınların kendi anneliklerine, üretimlerine, bedenlerine ve zihinlerine yabancılaşmaları, kadınların ev içi emeğinin ve çifte sömürüsünün açıklanmasında kilit önemdedir (Atasü-Topçuoğlu, 2009, s. 93). Kadının karşılıksız emeğı, kölelik ile benzer bir sınıfsal tahlile konu olmakta, bu bağlamda zorla çalıştırılma kavramı gündeme gelmektedir. Bununla birlikte köle toplumunda aile içi iş bölümünde cinsiyetçi hiyerarşinin işlemediğı görölmekte, zorla çalıştırılma sırasında doğrudan ve acilen talep edilmeyen ev içi emek çoğı zaman köle toplumu açısından anlamlı tek emek türü olarak ela alınmaktadır (Davis, 2011, s.18). Buna karşın kapitalist üretim tarzı açısından zorla çalıştırma, köle toplumlarından farklı olarak hane içi ilişkilerdeki eşitsizliğe dayanmaktadır. Bennholdt-Thomsen'e (2008) göre karşılıksız emeğın zorla çalıştırılma olarak görölmesinin koşulları; annenin çocuklarla birlikte çalışma hayatında yer alırken çocuklardan tek başına sorumlu olması, kadınların çalıştığı mesleklerde zaman planlamasında özgün koşulların oluşması (yarı-zamanlı esnek işlerde kadın çalışanların tercih edilmesi gibi), kadınların sosyal güvenceden yeterince yararlanamaması, kadın işleri olarak da adlandırılan sürekli tekrara dayalı, sabır isteyen işlerde kadınların daha çok istihdam edilmesi ve kadın ücretinin ikincil gelir olarak görölmesi ile oluşmaktadır. Kadınların sınıfsal konumu, Marx'ın toprak rantı teorisinde toprağı bağımlı olan küçük köylüler ve kiracılar ile de benzerlikler taşır. Kadının toplumsal yaşamda sınıfsal konumu ne olursa olsun verimli bir toprak gibi üretim sürecine girecek emekçilerin üretimini üstlenmesi nedeniyle emeğın maddi önkoşulunu sağlamaktadır ve yeniden üretim sürecindeki rolleri nedeniyle çalışan kadınlar hem ücretli hem de ücretsiz işlerinde çifte sömüröye tabi olmaktadır (Von-Werlhof, 2008, s. 41). Kapitalist sistemde artı-değerin üretiminde tarımın üretkenliğine benzetilen ev işlerinin ücretsiz olması durumu, ev işinin bir üretim tarzı olmasa bile üretim tarzına eklenilen bir mekanizma olarak analiz edilmesine olanak sağlamaktadır. Ücret düzeyinin belirlenmesinde, emek gücü maliyetlerinde ve emek gücünün yeniden üretim sürecinde etkili olan kadının karşılıksız emeğı bu anlamda önem taşır (Von-Werlhof, 2008, s. 42).

Kadınların ev-içi emeklerinin iktisadi açıdan göz önüne alınmamasında aile içi cinsiyetçi iş bölümünün etkilerinin, iktisadi analizlerde dışarda bırakılması da etkili olmaktadır. Genel olarak iktisadi analizlerde ev-içi aktiviteler bir bütün olarak ele alınır ve kadın, erkek ve çocukların hane içindeki yeri farklılaştırılmaz. Neoklasik iktisatçılar aile üyelerinin fayda fonksiyonuna odaklanırken, Marksist iktisatçılar aileyi sosyalist toplumun ütöpik bir minyatörü olarak ele almakta, oyun teorisi diğerkamlık-bencilik ikilemini, ailenin objektif fonksiyondan hareketle açıklamaktadır. Bu bağlamda hane halkının mikroekonomik analizinde, cinsiyet ve yaşa dayalı eşitsizlikler ve eşitsizliklerin sınıfsal yapı ve dünya ekonomik sistemi içindeki ulusal ekonomi açısından yarattığı etkiler ele alınmamaktadır (Fobre, 1986, s. 6).

Ev işlerini, etik açıdan değerlendirdiğimizde ev kadını olmanın sağladığı statü kadar önemli bir durum, ev içi yükünün hane içinde bireyler arasında paylaşımıdır. Kentli ev kadını olmak özellikle sosyal refah devleti döneminde (1950-70) dünyada yüceltilen ve özenilen bir konum, sayğı gösterilen bir statü anlamına gelmekteydi (Acar-Savran, 2004, s. 41). Ev işlerinin hane içi paylaşımında ve sorumlulukların dağılımında ise cinsiyetçi iş bölümünün sınırları etkilidir. Başak vd. çalışmasına göre ise (2013), günümüzde kadınların gelirleri ve eğitimleri arttıkça, ev işlerinin paylaşımında eşler arasında daha eşitlikçi bir iş bölümünün oluştuğı görölmektedir. Çalışan kadının ve eşinin geliri, eğitimi ve mesleki niteliğı arttıkça kadınların ev işlerine ayırdığı süre kısalmakta, buna karşın ileri yaşlardaki kadınlarda ev işlerine ayrılan saatler artmaktadır (Başak vd., 2013,

s. 8). İleriki yaşlardaki kadınların ev içi yüklerinin artmasında geleneksel cinsiyetçi tutumun etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmanın geleneksel cinsiyet rolleri ile uyumlu sonuçlarını destekleyen bir diğer çalışma olan Çuhadar-Gürsoy'un (2024) araştırmasının sonuçlarına göre ise geleneklere bağlı kadınlar ev içinde erkeklere göre daha fazla çalışmalarını adaletsiz bulmamakta, ev işlerinin eşler arasında paylaşımından nispeten memnun kalmaktadırlar (2024, s. 580). Araştırmaya katılan kadınların %75,7'si ev işlerini yuva olmanın vazgeçilmez bir gereği olarak düşündükleri ve yük olarak görmediklerini ifade ederken, ev işlerinin sıkıcı işler olduğunu söyleyen kadınların oranı %74,3'tür. Bu durum, kadınların ev işlerini yaparken zorlanmalarına karşın, ev içi emeklerine yuva emeği olarak duygusal değerler yüklediklerini göstermektedir. Ev işlerinin karşılıksız emek olarak bilinip görünür kılınma çabasının politik olarak bir sorun teşkil ettiğini gündeme getirmenin önündeki en önemli engellerden biri Acar-Savran'a (2004, s. 19) göre "sevgi karşılığı çalışmanın", yapılan işlerin hane üyelerine gösterilen sevgi ve şefkatin dışı vurulması olarak algılanmasıdır. Bununla birlikte gelenekçi veya eşitlikçi olsun araştırmaya katılan kadınların %91,9'u ev kadını olmayı ücretli işler kadar zor ve talepkâr bulduklarını ve ev kadınlığını gerçek bir iş olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Yine araştırmaya katılan kadınların %80,8'i, ev işi ve çocuk bakımının, haneye maddi katkısının oldukça önemli olduğunu bildiklerini söylemektedirler (Çuhadar- Gürsoy, 2024, s. 581).

Kadınların çalışma hayatında yer alması ile birlikte ev işlerinin kadınlarla erkekler arasında daha eşitlikçi paylaşımının devrim niteliğinde bir gelişme olduğu doğru olmakla birlikte, sürecin yavaş ilerlemesi nedeniyle bu durum ertelenmiş bir devrimdir (Başak vd., 2013). Ev işlerinin paylaşımında kadın ve erkekler arasındaki dağılım kadar, farklı sınıflardan kadınlar arasında, ücretli ve ücretsiz emek dağılımı da tartışılmaya başlanmakta, Almanya ve Japonya gibi bazı erken kapitalistleşmiş ülkelerde özellikle çocuk bakımında büyükannelerin rolünün artmasının sonuçları ele alınmaktadır (Eichler & Albanese, 2007, s. 230). Ücretli veya ücretsiz olarak yapılsın ev işlerinin idaresi, planlaması ve yönetilmesi, yapılacaklar listesinin hazırlanması gibi tüm bilişsel süreçler ev kadınları tarafından üstlenilmektedir (Daming, 2019). Çalışan evli çiftler üzerine yapılan bir araştırma, kadınların eşlerine kıyasla boş zamanlarının çoğunu ev işlerini tasarlamak, gündelik pratikleri planlamak ve düşünmekle geçirdiklerini göstermektedir (Suitor vd., 2001, s. 64). Ücretli çalışan kadınlar, işten sonra evde ücretlendirilmemiş emekleri ile ikinci vardiya yapmaktadırlar ve çalışma açısından çifte yüke tabidirler (Başak vd., 2013).

Ev kadınları açısından gelir getiren bir işte çalışmanın avantajları olduğu yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır. Kadınların gelirleri artınca daha az ev işi yapmalarında, eve gelir getiren kadının artan pazarlık gücü kadar özellikle orta sınıf ailelerde ev işleri için yardımcı tutma eğiliminin artmasının da etkisi gözlenmektedir (Başak vd., 2013, s. 51). Ev işlerinin yerine getirilmesinde ücretli yardımcılara başvurulması, ücretli ev hizmetlileri ile onların işvereni konumunda olan ev kadınları arasında gerilimli bir ilişkinin oluşmasına yol açmaktadır. Ev hizmetlileri ile ev kadınları arasındaki fark, sınıfsal olmanın ötesinde cinsiyetin deneyimlenmesindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem Küresel Kuzey'de ev işinin rasyonelleştirilmesi tartışması orta sınıf kadınların deneyimlerine odaklanırken, günümüzde Küresel Güney'de kadınların ev ve ev işi ile kurdukları ilişki, ücretli ve ücretsiz ev hizmetleri kategorisinde oldukça farklı bir deneyim sunmaktadır. Ev kadınları ve ev hizmetlileri iki farklı cinsiyet deneyimi yaşamaktadır. İşveren konumundaki ev kadınları, ev işlerinin ev hizmetlileri tarafından yaptırılmasını geleneksel kadın rolünden çıkış için bir fırsat olarak algılamakta, ev hizmetlileri "üretken, becerikli ve fedakâr" kadın imajı ile ev içi alana daha fazla hapsolmaktadır (Bora, 2005, ss. 188-189). Davis'in analizi (2011) kadın hakları için mücadele eden ve cinsiyetçiliğe karşı olan bazı beyaz kadınların, en az erkekler kadar ırkçı ve kapitalist sınıfın siyah kadınlara yönelik ayrımcılığına angaje olabileceğini göstermektedir (Barnett, 2003, s. 20). Bu bağlamda farklı toplumsal sınıflardan kadınların, karşılıksız kadın emeği kategorisi içinde tek bir toplumsal sınıf

oluşturmalarının hem cinsiyet deneyimleri hem de toplumsal sınıfsal konumları itibarıyla imkânsız olması, çoğu zaman kadınların ev içi emeği üzerindeki sömürüyü görünmez kılmaktadır. Bununla birlikte karşılıksız kadın emeği kategorisinde yer alan ev işlerinin maddi olarak karşılığının olmaması, ev kadınının ev içi emeğinin sömürü dışında kaldığı anlamına gelmemektedir. Anne, eş, kardeş veya evlat kategorisinde ev işlerine yönelik emeğe erkekler tarafından maddi olarak el konulmaktadır (Işık & Serdaroglu, 2015, s. 9). Farklı deneyimler ve sınıfsal konumlara karşın kadınların ev içi emeği hem üretimdeki konumlarını hem de yeniden üretim sürecindeki emek gücünü etkileyerek sermaye birikimin devamlılığı açısından gerekli bir önkoşuldur. Peki o halde kadınlar emeklerinin karşılığını kimden talep edebilir?

3. Ev İçi Emeğin Ücretlendirilmesi Tartışması

Ev-içi emeğinin ücretlendirilmesi tartışmasına temel oluşturacak olan akademik çalışmaları, iki grupta ele alabiliriz. İlk grupta ev işlerini ana akım iktisat teorisi içinde ücretsiz emek tanımından hareketle ele alan çalışmalar yer almaktadır. Burada yer alan çalışmalar, daha çok nicel verilerin, nitel çalışmalarla desteklendiği çalışmalardır. Bu bağlamda ev işlerinin aile üyeleri arasındaki dağılımını modelleyen ekonometrik çalışmalar (Chiappori, 1988; Bennet 2024), aile içinde ev işlerinin paylaşımını iş-ev çatışması açısından analiz eden çalışmalar (Cavagnis vd., 2023; Hawkins vd., 1998; Bloemen vd., 2014; Bergman & Gardiener, 2007), ev işlerine harcanan zamanın kadın istihdamı, üretkenliği, mental sağlığı, gelir dağılımı üzerindeki etkilerine odaklanarak analiz eden çalışmalar (Shelton & John, 1996; Ervin vd., 2023; Sutor vd., 2001), ev kadınların ekonomiye katkısını istatistiki olarak ölçen çalışmalar (Samantroy, 2022), ev işlerini bilişsel emek kategorisi içinde ele alan çalışmalar (Daminger, 2019) bu grupta yer almaktadır. Bu çalışmaların ortak noktası ev işlerinin tanımlanmasına ve aile içindeki dağılımına odaklanarak, kadınların karşılıksız emeklerinin istihdam ve ekonomi içindeki yerinin belirlenmesine yönelmeleridir. Buna karşın ev içi emeğin ücretlendirilmesi olgusu bu çalışmalarda yer bulamamıştır. İkinci grupta ise ana akım iktisat dışında kalan ve ev işlerinin kadınlar tarafından yerine getirilmesinde patriyarkal kapitalizmin etkisine odaklanan yaklaşımlar (Federici, 2012; Hartmann, 1992) yer almaktadır. Bu grupta yer alan çalışmalarda (Federici, 2012; Hartman, 1992) ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebi etrafıca tartışılmasına karşın, ampirik analizler bu çalışmalarda oldukça sınırlı yer bulabilmiştir.

Ev işlerinin ücretlendirilmesi fikrinin ilk savunucuları arasında, birinci dalga feminist hareketin içinde yer alan ve özel alana ilişkin radikal bir eleştiri yapan Gilman yer alır. Gilman'a göre (Donovan, 1997, ss. 92-101), kamusal alanın demokratik bir şekilde örgütlenmesinin aksine özel alan erkeğin evde yarattığı despotizmin etkisi altındadır. Bu durum bazı radikal değişiklikler ile önlenebilir: Ev işleri meslekleştirilmeli, ailedeki her bireye yemek yapma, beslenme ve çocuk yetiştirme konularında eğitim verilmeli ve ev içi hizmetler karşılığında bu hizmetleri yerine getirenler ücret almalıdırlar (Başak vd., 2013, s. 22).

1960'lı yıllarda feminist iktisatçı akademisyenler ve aktivistlerin ev içi/karşılıksız/görünmeyen kadın emeği kavramlarına yönelik ilgisi, ev işlerinin ücretlendirilmesine yönelik yeni bir tartışmanın gündeme gelmesine de neden oldu. Bu bağlamda ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebi 1972 yılında Silvia Federici ve arkadaşlarının başlattıkları "*The Wages for Housework*" (Ev İşine Ücret) kampanyası ile geniş kitlelere ulaştı. Kampanyanın hedefinde çalışan veya çalışmayan, evli veya bekar tüm kadınlar yer almakta ve ev işlerine yönelik ücret talep edilmekteydi (Tuğsavul & Akduran, 2024). Kampanyanın aktivistlerine göre evde yapılan işler için devletten ücret talep edilmesi, öncelikle kadınların şu an bağımlı oldukları erkeklerden bağımsızlaşmaları talebi anlamına gelmekte, ayrıca bu talep kadınların ev dışında ücretli işlerde ve ev içinde zorla çalıştırılmayı reddetme olanağını da sağlamaktaydı (James, 1973, s. 10). Kampanya, kadınları, dışarda ücretli bir işte çalışmaktan vazgeçirdiği eleştirisini almaktaydı. Bununla birlikte kampanyanın temel argümanı olan "montaj hattına köle

olmak, bulaşık teknesine köle olmaktan kurtarmıyor” sloganı aslında kadınları ev hapsedmek veya izole etmenin dışında bir amacı barındırıyordu. Kampanya sözcüleri, kadınları eve hapsedmek veya izolasyonun devamını savunmadıklarını, kapitalist piyasa ekonomisi için çalışmayı reddetmenin, kendi başına ev işlerinin devamlı olarak yapılmasını istemek anlamına gelmediğini savunuyorlardı. Buna göre kampanya aktivistleri, sermaye için ev işlerinde daha verimli çalışmak istemediklerini, zamanla işi azaltarak, sonunda ev işlerini tamamen reddetmeyi savunduklarını ifade ediyorlardı (Davis, 2011, s. 239). Bu kampanyayı 1975 yılında İzlandalı kadınların grevi izledi. Her iki kampanyanın odağında sınıfın cinsiyet ve ırk ile birlikte ele alınması söz konusuydu. Kadınların emeğinin toplumsal görünürlük kazanması için ücretlendirilmesi talebinde, ücretli işçi olarak ele alınan ev kadınlarının endüstriyel ilişkilerin tarafı olmasının sağlanacağı ve istihdam politikalarının belirlenmesinde kadınların karşılıksız emeklerinin görünür olacağına yönelik bir yaklaşım hakimdir. Kadınların ev kadını olduğu için ücret alması, daha yüksek bir statüye sahip olmaları anlamına gelecekti. 1970’li yıllarda ABD’de kadınların yüzde 50’si günlük işlerde çalışıyordu ve bu kitle işgücünün sadece %4’ünü oluşturuyordu. Sayısız kadının işsiz kalmasının nedeni ırkçılık ve cinsiyetçilik olarak görülmekteydi ve çoğu kadının ev kadını olmasının nedeni bir tercih değil, işsiz olmalarından kaynaklanıyordu (Davis, 2011). Federici’nin de içinde yer aldığı ikinci dalga feminizm ev-içi emeğin kapitalizmin devamlılığı için hayati öneme sahip olmasından hareketle, ev kadınlarının sermayeye karşı mücadeleye dahil edilmesi için ev işlerinin ücretlendirilmesi talebini meşru bir hak arayışının ötesinde bir yere konumlandırmaktaydı. Bu bağlamda, kadınların evde ücret almadan çalışmalarının erkeklerin dışarda düşük ücret almasının nedeni olması sınıf mücadelesi açısından kadınların ücret talebini haklı bir talep haline getirmekteydi. Benzer biçimde kadınların ücretli bir işe sahip olup olmaması fark etmeksizin, ev içi işlerin karşılıksız olması, kadınların hem evde hem de kamusal alanda güçsüzleşmesinin nedeni olarak görülmekteydi (James, 1973, s. 11).

Ev kadınları için ücret talebi sadece feminist hareket içinde değil aynı zamanda uluslararası düzenleyici kurumlar tarafından da gündeme taşınan bir talep haline geldi. Bu bağlamda 1985 yılında BM Genel Kurulu’nda onaylanan *İleriye Dönük Stratejiler* metninde ilk kez ev içi emeğin ücretlendirilmesine ilişkin bir vurgu yapılmıştır. Ücreti bir kampanya olarak ele alan öneride kadınların ulusal kalkınmaya katkısı olan ve ücretlendirilmeyen ev içi emeklerinin GSMH hesaplarına dahil edilmesi, görünür kılınması ve haklarının talep edilmesi için çaba gösterileceği ifade edilmiştir (Aldemir, 2016, s. 81). Ana akım iktisat açısından ise bu tartışma Geleneksel iktisat ekollerine kadar uzanmaktadır. Ücret tartışması sanayileşme devriminde Neoklasik iktisatçıların bir önerisi olan aile ücreti formülü ile başlar. Eş ve çocukların bakımına yetecek düzeyde belirlenecek aile ücreti önerisi, işçi ücretlerinin adaletli belirlenmesi için mücadele eden sendikacıların hedef aldıkları bir kavramdı (Etiler, 2017, s. 25). Aile ücreti, kadınların evde çocuk bakmak ile sanayide erkeklere göre çok daha düşük ücretlerde çalışmak arasında bir seçim yapması anlamına gelmekteydi. Böylece kadınlar sosyal güvenlik sisteminde eşlerinin haklarından yararlanarak, ev işlerine yeterince zaman ayırabilecek ve işgücünde kadın işlerinde ucuz ve güvencesiz olarak istihdam edilmeye hazır bir yedek işgücü ordusu olacaktır (Mies, 2008). Neo-Klasik İktisadın kadınlara bakışı, kadını “sanayide verimsiz işgücü”, “ev kadını”, “evli ve çocuk sahibi olması gereken” cins olarak karikatürize eder (Mies, 2008). Bu bakış açısı kadınların ev işlerini karşılıksız yapmalarını anlaşılır kılmaktaydı. Sanayi devrimi sonrasında kadınlar sanayide çalıştıklarında ise, hiçbir zaman ekonomik aktör olamayacak düzeyde düşük ücretler ve haklar ile istihdam edilmekteydiler.

Kadının emeğini görünür kılmak açısından ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebi farklı yaklaşımların eleştirilerine tabi olan bir tartışma olmasına karşın pek çok açıdan anlamlı bir taleptir. Bununla birlikte ev içi emeğin ücretlendirilmesi talebine yönelik itirazlar, ev kadınları için ücret uygulamasının işgücü piyasasındaki ücretler üzerinde baskı yaratacağı fikrinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadınların ev içinde ücretsiz

olarak yerine getirdikleri işlerin, tüketilebilir gıda ve giyime yönelik katkısının yüksek olmasının asgari ücret düzeyini aşağıya çektiği iddia edilmektedir. Emek gücünün ücretlerini belirleyen tarihsel, kültürel, sosyal ve iktisadi pek çok farklı etken olmasının yanı sıra göçmen veya bekâr işçilerin ücret pazarlığında son derece dezavantajlı olması, bu iddianın geçerliliğini zayıflatmaktadır. Bekar erkek işçilerin, yemek, giyim, temizlik, gibi ev içinde ücretsiz temin edemedikleri faaliyetleri, piyasadan almak zorunda olmasına karşın düşük ücretlerle çalıştırılması, bu varsayımı zayıflatmaktadır (Molyneux, 2008, ss. 125-126). Piyasa ekonomisinde üretimde verimlilik arttığında tüketim maddelerinin fiyatlarının düşmesi ve işçilerin bütçelerinde bir iyileşme olması beklenir. Buna karşın işverenler, nominal ücretleri düşürmeye çalışarak artı-değeri artırmaya ve kazançlarını yükseltmeye eğilimlidirler. Bu bağlamda kadınlar ev içi emekleri için ücret alsın almasın, üretimdeki verimlilik artışı yeniden üretimin maliyetlerini düşürmeyecektir (Bhattacharya, 2017, s. 75). Aynı zamanda ev işlerin değişken yapısı ve teknolojik değişim, üretim ilişkilerinin örgütlenmesindeki değişimden etkilenmektedir ve bakım hizmetlerinde devletin sağlık, eğitim ve çocuk bakımında sorumluluk alması söz konusudur. Ev içi emeğin önemli bir kısmı oluşturan bakım emeği, bakım hizmetlerinin örgütlenmesinde yer alan kamu kurumları ve sosyal politika uygulamaları ile desteklendiği sürece, ev kadınların ücret talebi eşlerinin ücretleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmayacaktır. Bir diğer eleştiri ev kadınlarının ücret talebinin hane içi ilişkileri metalaştıracağı yönündeki eleştiridir. Ev işlerinde yardımcıların istihdam edilmesi ve bu süreçteki sınıfsal sömürü göz önüne alındığında ev işleri orta sınıf ve üst sınıflar açısından metalaştırma sürecine dahil olmaktadır. Kadınların özellikle gelişmiş ülkelerde fedakârlık üzerine kurulu emek süreçlerine karşı yeni tür bir kalkınma talebine ihtiyaçları var. Bu talep aynı zamanda kadının, ücretli bir ekonomik sisteme dayalı olan kapitalizmde ücretsiz emeğe zorla el koyan şiddete karşı da güçlü bir yanıt olmalıdır. Bu bağlamda ücret talebi, çalışan insanlığın ücret düzeyi ve gelir garantilerini de savunarak hem geçimlik ekonomiye dayalı ücretsiz çalışma formlarına hem de doğa üzerindeki mülksüzleştirme hareketine karşı bir yanıt olacaktır (Costa, 1996, s. 119).

Ev işlerinin ücretlendirilmesi, kadınların emek piyasasından çekilip daha fazla ev içine hapsolması veya işgücü piyasasında ücret baskısı yaratacağı yönündeki eleştiriler, ücretsiz olan işlerin daha fazla görünür olmasının yaratacağı katkıyı göz ardı etmektedir. Ev kadınları için ücret mücadelesi, işçi sınıfının ücret mücadelesi açısından da kazanımlara açık bir alandır. Dünyadaki tüm işçileri, birleştirecek şey ücretsiz iştir (James, 2010). Kapitalizm doğası gereği kaynaklar ve işgücü üzerindeki sömürüye dayandığı sürece ücret, gelir garantisi ve sosyal güvence talepleri, sınıf mücadelesi açısından değerlidir.

Ev işlerinin kadınlar tarafından ücretsiz olarak yerine getirilmesi; kadınların işgücü piyasasındaki yeri ve sosyal politika açısından önemli sonuçlara neden olmaktadır (Urhan, 2022). Kadınlar ev kadını olarak emek piyasasında anne ve eş kimliği ile daha düşük ve esnek çalışma koşullarına tabi olmaktadır. Kadınların karşılıksız emeği işgücü üzerinde işverenin denetimini kolaylaştırmakta ve ücretlerin belirlenmesinde maliyet düşürücü bir rol oynamaktadır. Ayrıca kadınların istihdam içindeki oranlarının düşük olmasında, GSMH içindeki yeri büyük sanayi sektörlerine yakın olan ücretsiz bakım emeğinin kadınlar tarafından yerine getirilmesinin önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Himmelweit, 2007, s. 582). Sosyal politika açısından ise kadınların bakım hizmetlerini ücretsiz olarak üstlenmeleri, sosyal yatırım harcamalarının azalmasına ve işsizlik dönemlerinde geçimlik üretim faaliyetleri ile işsizliğin toplumsal refah üzerindeki olumsuz etkisini maskeleyebilmektedir (Urhan, 2022). Özellikle geç kapitalistleşen ülkelerde kriz dönemlerinde, kadınların günde 14-15 saat çalıştığı Bangladesh'te olduğu gibi, gıda fiyatlarının artışı karşısında kadınlar karşılıksız emekleri ile daha ucuz ve güvenilir ürünlere ulaşmak için kendi bütçelerini zorlamakta ve hane bütçesine katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar (Huq, 2013, s. 13).

4. Türkiye’de Ev -içi Emeğin Ücretlendirilmesi Üzerine Bir Deneme

4.1. Ev işlerinin Ekonomik Değerinin Hesaplanmasında Emek-Zamanın Kullanımı

Ev kadınları, GSMH hesaplamaları göz önüne alındığında ne işsiz ne de çalışan olarak içerilmektedir. Buna karşın kadınlar, dünya genelinde ücretsiz, piyasa-dışı ve karşılıksız işler kategorisinde yer alan ev işlerinin işçileridirler. Dünya genelinde ücretsiz bakım işlerinin yüzde 76,2’si kadınlar tarafından gerçekleştirilmekte, kadınların bir günde ev işlerine ayırdığı zaman erkeklerin yaklaşık 3,2 katıdır. Dünya genelinde kadınlar günde ortalama 4 saat 25 dakikalarını ev işleri yaparak geçirirken, erkekler yalnızca 1 saat 23 dakika ev işlerine zaman ayırırlar (Urhan, 2022). Farklı ülkelerde kadınların ev işlerine ayırdıkları zaman, sosyal, iktisadi etkenler ve cinsiyet eşitliği açısından farklılaşmalar nedeniyle değişmektedir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ortalama olarak toplam 49 saat çalışan erkekler, sadece 8 saatlerini ev işleri ile çocuk bakımına ayırırken, kadınlar haftanın ortalama 24 saatini ev işleri ve çocuk bakımına ayırmaktadırlar (Urhan, 2016, ss. 125-126). Türkiye’de TÜİK tarafından yayınlanan son veri olan 2014-2015 yılına ait zaman kullanım verilerine göre, çalışan kadınların ev içi emeğe erkeklerden 5 kat daha fazla zaman ayırdığı görülmektedir. Buna göre kadınlar günde ortalama 3 saat 31 dakikalarını hane bakımına ayırırken, erkekler sadece 46 dakikalarını hane ve bakım hizmetlerine ayırmaktadır (TÜİK, 2016). Türkiye ile birlikte 18 ülkeyi bir arada ele alan Avrupa İstatistik Ofisi’nin yayınlandığı Zaman Kullanım Araştırmasına göre, ev ve aile bakımı faaliyetlerine harcanan zaman 18 ülkede ortalama 3 ila 4 saat arasındadır ve her ülkede kadınlar, erkeklerden daha fazla zaman ayırmaktadırlar. Araştırmaya göre cinsiyet eşitsizliği yüksek olan ülkelerde kadınlar ile erkekler arasındaki makas açılmaktadır. Kadınlar erkeklerden Norveç’te 47 dakika, Hollanda’da 1 saat 2 dakika, Finlandiya’da 1 saat ve 9 dakika, Fransa’da 1 saat ve 11 dakika, İtalya’da 2 saat 47 dakika ve Yunanistan’da 2 saat 21 dakika daha fazla zamanlarını ev işleri ve bakım hizmetlerine ayırmaktadır (Çuhadar-Gürsoy, 2004, s. 571). Ev içinde ücretsiz işe ayrılan zaman bakımından Türkiye, OECD ülkeleri arasında Meksika ile birlikte en yüksek cinsiyet eşitsizliğinin olduğu ülkedir. Türkiye’deki kadınlar Avrupa ve Orta Asya’daki kadınlara kıyasla yaklaşık 3 kat daha fazla zamanlarını ev işleri ve hane bakımı için harcamaktadırlar (Urhan, 2022).

Zaman kullanım araştırmaları, çalışan ve çalışmayan kadınlar açısından ev işlerine ayrılan zaman açısından farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Buna karşın çalışmalar, her iki eşin de çalıştığı hanelerde kadınların erkeklere oranla ortalama üç kat daha fazla zamanlarını ev işlerine ayırdığını ortaya koymaktadır (Çuhadar-Gürsoy, 2004, s. 566). İsveç’te finans, sanayi ve hizmetler sektöründen çalışan kadın ve erkeklerle yapılan çalışmaya göre (Bergman & Gardiner, 2007) her üç sektörden kadınların üçte ikisi eşleri kadar hatta daha uzun saatler çalışmalarına karşın, kadınların eşlerine göre daha fazla ev işine zaman ayırdığı görülmektedir. Çalışmanın verileri, evde ve işyerinde toplam en fazla saat çalışanların, fabrika işçisi kadınlar ile birlikte çocukları olan kadınlar olduğunu göstermektedir (Bergman & Gardiner, 2007).

Kadınların ev içi emeği için zaman araştırmalarının yapılması ev işleri ve bakım için harcanan emeğin değerinin ölçülmesi açısından bir başlangıç noktası olarak kabul edilmelidir. Ev emeğinin parasal değerinin ölçülmesi ilk kez 19. yy.’da Charlotte Perkins Gillmann tarafından önerilmiştir. 20. yüzyılda ev içi emek sadece emek zaman olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte 1912, 1935-43 ve 1946-49 yıllarında Norveç başta olmak üzere belirli İskandinav ülkelerinde ev emeğinin GSMH’ye dahil edilmesi konusu gündeme getirilmiştir. 1950’li yıllarda BM’nin GSMH hesaplanması için bazı uluslararası standartlar getirilmesi ile ev emeği hesaplamaların dışına alınmıştır (Acar-Savran, 2004, s. 71).

Ev işlerinin ücretlendirilmesi için ekonomik değerinin hesaplanması çabası kimi zaman ailenin geçimlik üretiminin ekonomik değerini belirlemekten çok ev işlerinin değer ölçüsü olarak ücretlendirilmesi açısından burjuva mantığının sonucu olarak görülmektedir (Seccombe, 1974). Kadınların karşılıksız emeklerinin ekonomik bir değer

ölçüsü ile sınırlanmasının, ev içi kaza ve hastalıkların önlenmesini sağlayacağı fikrine karşın hükümetler ve sendikalar tarafından ücret fikri hoş karşılanmamaktadır. Bu konuda yapılan az sayıda çalışma, gelişmiş bir ülkenin GSMH'nin yaklaşık yüzde 35'inin ev işleri ve karşılıksız bakım hizmetlerinden oluştuğunu göstermektedir (Davidoff, 2002, s. 172). Bangladeş'te ev kadınları üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre (Huq, 2013), piyasa dışı çalışma GSMH'nin %29'unu oluşturmakta, kadınların özel istihdam içindeki oranı %25'i bulmakta, piyasa dışı işlere kadınların katkısı ise %97 düzeyine ulaşmaktadır (2013, s. 28). Türkiye'de ise kadınlar toplam piyasa ekonomisindeki ücretli işlerinin %21'ini, evi işleri, çocuk bakımı gibi piyasa dışı ücretsiz işlerin ise %86'sını yapmaktadırlar (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 494).

Özellikle alt sınıflardan kadınların ücretsiz emeğinin son derece yüksek olduğu ve bu yolla ekonomiye büyük ölçüde katkı sağladıkları görülmektedir (Huq, 2013). Farklı sınıflardan kadınların çalışan eşinin ücretinin ne kadarını kullandığı ve hane bütçesine katkısını hesaplamak oldukça zor olmakla birlikte, bu hesaplamadan kaçınılmasının nedenlerinden biri de aile işlerine paranın dahil edilmesinin doğru bulunmamasıdır (Davidoff, 2002, s.175).

Türkiye'de kadınların ev içi emeklerinin ekonomik değeri asgari ücrete göre hesaplandığında aylık hane gelirinin yüzde 30,7'sine, ikame işçi maliyetine göre hesaplandığında ise hane gelirinin yüzde 40,2'sine, piyasa maliyetine göre hesaplandığında ise hane gelirinin yüzde 38,6'sına denk gelmektedir (Aldemir, 2016, s. 66). Yapılan bir araştırma, 2006 yılında Türkiye'de ev içi üretimin GSMH içindeki oranını yüzde 34-52 arasında hesaplamakta, bir diğer hesaplama göre ise bu değer yüzde 24-45 arasında bulunmakta, sadece çocuklara yönelik bakım emeğinin GSMH'nin yüzde 5'ine denk olduğu hesaplanmaktadır (Aldemir, 2016, s. 71; Başak vd., 2013, s. 21). 2016'da kadınların ev içi emeklerinin GSMH içindeki oranı asgari ücret hesaplamasına göre hesaplandığında ev kadınlarının emeği, GSMH'nin yaklaşık yüzde 18'ine denk olduğu görülmektedir (Aldemir, 2016, s. 73). Gündüz & İlkaracan'ın (2019) çalışmasında yaptıkları hesaplamalara göre ise 2006 yılında asgari ücret yöntemi ile ev içi üretim GSMH'sinin %20,88'i, hanehalkı işgücü anketinden elde edilen yurtiçi ücretlerden hareketle %22,36'sı, yine aynı ankettan yola çıkarak fırsat maliyet yöntemi ile yapılan tahminlerde ise %28,95'i olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de ev içi emeğe yönelik kadınların harcadığı saatlerin toplam çalışma saatlerinin %51,7'sini oluşturmalarına karşın, ev içi üretimin tüm hesaplamalarda GSMH'nin yaklaşık dörtte biri olarak bulunmasında, cinsiyet ayrımı(farkı) nedeniyle tahmini fırsat maliyet ücretlerinin düşük olması, hane halkı işgücü anketindeki ücretlerin önemli bir kısmının asgari ücret veya asgari ücretin altında olmasının etkili olduğu vurgulanmaktadır (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 496).

4.2. Ev Kadınları için Güncel Bir Ücret Hesaplaması

Ev işlerinin ücretlendirilmesinde yapılacak hesaplamada girdi ve çıktı yöntemleri kullanılmakta; çıktı yöntemi, ev içi üretimin piyasadaki aynı ürünler üzerinden fiyatlanmasına dayanırken, girdi yönteminde fırsat-maliyet yöntemi ve ikame maliyeti değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Çıktı yöntemi, ev içi üretimin piyasa değerinin tahmininde girdi yöntemine göre daha başarılı olmasına karşın, bu yöntemin kullanılmasında gerekli ve yeterli veriye ulaşmanın zorluğu, ürün kalitesi ve sermaye katkısının rolünün değerlendirme üzerindeki etkisinin ölçülememesi gibi nedenlerden kaynaklı olarak girdi yönteminin kullanımı, daha fazla tercih edilmektedir (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 484). Girdi yönteminde iki farklı yöntem yer almaktadır. Bunlardan ilki, hane halkı üretiminde harcanan zamanın, ev kadınının hane halkı içinde piyasa dışı üretim yerine işgücü piyasasına girerse kazanacağı tahmini piyasa ücreti ile çarpılması ile bulunur. Bu şekilde, hane halkı üretiminin değeri, evde üretken bir görev yapan belirli hane halkı üyesinin emek zamanının fırsat maliyeti temelinde tanımlanmaktadır. Bu yöntemde ücretli bir işte çalışmayan bir kadının ücretinin neye göre belirleneceği ya da görece yüksek ücretle çalışan kadının, ev-içi emeğinin ücretlendirilmesinde ücretli işinin baz alınıp alınmaması gibi bazı sorunlar vardır (Acar-Savran, 2004, s. 72). Ayrıca bu

yöntem emek türleri arasındaki türdeşlikten yola çıkan Neoklasik iktisat yaklaşımından hareketle farklı kalitedeki emek türlerini türdeş kabul ettiği için eleştirilmekte ve daha çok GSMH içindeki ücretsiz işlerinin oranının tespitinde kullanılmaktadır (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 483). Diğer yöntem, ikame maliyeti değerlendirme yöntemidir, bu yöntemde ya yasal asgari ücret standart ücret olarak ele alınır ya da ev ve bakım işlerinin dışarda profesyoneller tarafından yapılması halinde verilecek ücretler üzerinden ev-içi emeğin ekonomik değeri hesaplanır (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 483-485). Bu yöntemde işlerin iç içe geçmesi, boş zaman ile çalışmanın ayrıştırılmasının güçlüğü, eş zamanlı yapılan işlerden hangisinin ücret için baz alınacağını tespitinin zorluğu, profesyonel aşçı, bakıcı ücretlerinin mi yoksa evde yemek yapan ücretli işçinin mi ücretinin baz alınacağı gibi konular, ev içi emeğin ücretlendirilmesini karmaşık bir hale getirmektedir. (Acar-Savran, 2004, ss. 71-72). Özel bir ücretin belirlenmesi planlama, para yönetimi, ev idaresi gibi daha çok bilişsel emek süreçlerine dayalı ev işlerinin piyasa ekonomisinde mesleki karşılığının olmaması gerekli ücretin tespitini zorlaştırmaktadır. Ayrıca emek piyasasında, çoğu durumda, işgücü piyasası araştırmaları, ev işçilerinin ücretlerini tahmin etmek için yeterli düzeyde ayrıştırılmış ücret verilerini raporlamamaktadır (Gündüz & İlkaracan, 2019, s. 485). Bu durumda yasal asgari ücret üzerinden saatlik ücret hesaplamasının yapılması diğer yöntemlere kıyasla daha basit ve uygulanabilir. Aynı zamanda bu yöntem, ev kadınına asgari ücretli çalışan nüfus ile kıyaslanabilir bir konumda ele aldığı için tercih edilmektedir. Aldemir'in 2016 yılında yapmış olduğu çalışmasından yola çıkarak ev kadınları için bir ücret hesaplaması yaptığımızda, asgari ücret hesaplamasını baz alıyoruz. Buna göre TÜİK'in en son yayınlanan 2014-15 zaman kullanım istatistiklerine göre ücretli bir işte çalışmayan kadınların hane halkı ve bakım işlerine haftada 4 saat 59 dakika ayırdığını görüyoruz (TÜİK, 2016). Türkiye'de brüt asgari ücret 2025 yılında 26.005,50 TL olup, yasal haftalık çalışma süresi 45 saattir. Bir ayda ücretli bir çalışan 180 saat yasal çalışma süresini doldurarak asgari ücret almaktadır. Bir saatlik çalışmanın karşılığı 144,475 TL ücret olarak hesaplanınca buradan hareketle günde ortalama 4 saat 59 dakika çalışan bir ev kadını hafta sonu ve tatillerde de çalışacağı için ayda (30X4 saat 59 dakika) 149,5 saat çalışır. Ev kadınının bir saatlik çalışmasının karşılığı 144,475 TL ise, aylık ücreti (144,475X149,5)=21.599,02 TL'dir.

$$\text{Net Maaş} = \text{Brüt Maaş} - (\text{SGK Primi} + \text{İşsizlik Primi} + \text{Gelir Vergisi} + \text{Damga Vergisi}) = 21.599,02 - (3023,86 + 215,99) = 18.359,17 \text{ TL}$$

Asgari ücret hesaplaması üzerinden yapıldığı için, ev kadının asgari ücretli gibi gelir ve damga vergisi vermeyeceği göz önüne alındığında brüt ücretten %14 sigorta işçi primi ve %1 işsizlik sigortası primi çıkartıldığında, ev kadınına ödenmesi gereken aylık net maaş 18.359,17 TL olarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplama içinde çocuk ve bakıma muhtaç yaşlı ve hastaların bakım emeklerine ilişkin net veriler yer almamaktadır. Bu nedenle, çocuk sayısı arttıkça ev kadınlarının ev işlerine ayırdığı zamanın artacağı ve bu nedenle bu ücretin oldukça üzerinde bir aylık gelirin hesaplanması söz konusu olacaktır. 1 Ocak 2025 tarihi itibarıyla kadınlara çocukların bakımı için aylık ödeme yapılmakta ve çocuklar 5 yaşına gelene kadar bu ödemeler devam etmektedir. İlk iki çocuk için her çocuk için 1,500 TL, 3. çocuk için toplam 6500 TL, 4. çocukla birlikte toplam 11500 TL aylık yardımın çocuklar 5 yaşına gelene kadar devam edeceği bir aile yardımı yapılmaktadır (T.C. İletişim Başkanlığı, 2025). Bu yardım çocuk bakımı açısından etkili olmakla birlikte yeterli değildir. Bu yardımın yönetiminde kadınların ne kadar söz sahibi olabildikleri de dahil olmak üzere, çocuk sayısı ile birlikte artan yardımların harcamalarının denetiminin nasıl ve hangi mekanizma ile yapıldığı konusu da ayrı bir tartışma konusudur. Bu bağlamda kadınlara yapılacak olan ücret ödemesi, çocuk bakımı açısından da kadınları güçlendirecektir.

Türkiye'de 2024 yılında 7.376.000 kadın ev işleri ile meşgul olduğu için işgücüne dahil olamamaktadır (TÜİK, 2025). İşsizlik sigortası priminin %2'sinin işveren yerine

devlet tarafından, kalan %2'sinin ise devlet ve kadın tarafından eşit paylaşılıp işsizlik fonuna yatırılması anlamlı olacaktır. Maaş ödemesinde sosyal güvenlik sistemi devrede olmalı ve ev kadınının maaşı doğrudan devlet tarafından ödenmelidir. Bu durumda kadınların evlilik sözleşmeleri sonlandığında devlet ve eşleri tarafından yatırılan sigorta primleri ile oluşan emeklilik hakkı da kadınların ekonomik anlamda güçlenmesini sağlayacak bir nafaka düzeyini belirleyecektir. Bununla birlikte piyasada değeri olan işlerin ev içinde karşılıksız yerine getirilmesine neden olan bu işlerin kadınların doğal vazifesi olduğu yönündeki yaklaşım, ev işlerinin ücretlendirilmesi ile birlikte esneyecek ve kadınlar özel alanda güçlenmeye başlayacaktır (Başak vd., 2013, s. 60). Diğer yandan ev içi emeğin ücretlendirilmesi ne işsiz ne de çalışan olarak görünen ama aslında doğrudan GSMH'ye katkıda bulunan kadınların karşılıksız emeğinin ulusal hesaplamalar içinde görünür olmasını sağlayacaktır.

5. Sonuç Yerine: Ücret Talebi Üzerine Politika Önerileri

Ev işlerinde, çocuk ve hasta bakımında, ücretsiz aile işçiliğinde piyasa dışı olarak tanımlanan, ücretsiz, karşılıksız, duygusal ve sevgi emeği kategorileri içinde tamamen ekonomi dışı bir kategori olarak değerlendirilen ev-içi emek, pek çok ülkenin GSMH'si içinde önemli bir yere sahiptir. İşçilerin ücretleri, çalışma koşulları, çocukların eğitimi, yaşlı nüfusun bakımı gibi pek çok sosyal ve iktisadi sorunun çözümünde yine kadınların ev-içi emeklerinin katkısı oldukça yüksektir. Kadınlar işçi ya da işsiz, zengin ya da yoksul, beyaz ya da renkli, hangi coğrafyadan olursa olsun hane içinde ev kadını olma statüsüne sahiptir. Bu statü sanayi devriminden beri evde çalışma, ücretsiz çalışma, verimsiz olma, kadına ait özel alanda hapsolma gibi bazı değer yargılarını da beraberinde getirmiştir. 19. yüzyılda aile ücreti ile ev kadınlarının piyasa dışı olarak ele alınması doğallaşırken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kadınlar için ev kadını olmak saygın ve istenen bir statü haline gelmiştir. Günümüzde ise hem çalışan hem de ev işlerine vakit ayıran kadınların en büyük sorunu ev işi yükünün daha adaletli bir paylaşımın yapılmasıdır. Bu bağlamda çoğu kadın ev işi yükünü paylaşmak için dışardan ücretli ya da ücretsiz (yakınları, akrabaları ve komşularından) destek almaktadır. Evdeki iş yükü teknolojik gelişmeler, kültürel değişimler, cinsiyet deneyimlerinin farklılaşmasına rağmen hala daha kadınların sorumluluğundadır. Kadınlar hem evlerinde hem de işyerlerinde çifte vardiya çalışan işçilerdir.

Günümüzde kadınların karşılıksız emeğini görünür kılmak için iki farklı yaklaşımın önerileri olan politikaları tartışmaktayız. Bir yanda ev işlerinin tamamen kamusal alanda ortaklaştırılması, kamusal yemekhane, çamaşırhane ve sosyal kreşlerinin, sorunu çözebileceğini ortaya koyan toptancı bakış açısı var, diğer yanda ise bu bakış açısının kamusallaştırma vurgusunu küçümseyen sorunun çözümünü özel alanın dönüştürülmesinde gören bir anlayış var (Acar-Savran, 2004, s. 15). Ev işlerinin özel alanın dönüştürülmesi ile çözüleceği yaklaşımı açısından ise yine iki farklı yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Sözü edilen ilk yaklaşıma göre ücretli-ücretsiz emek karşıtlığına neden olan kamusal-özel alan ikiliği cinsiyetler arası eşitsizliğe yol açmaktadır. Bu eşitsizliğin ortadan kaldırılması özel alanda yer alan ev işlerinin kamusal iş olarak kabul edilmesidir ve hanedeki tüm işlerin, özellikle bakım hizmetlerinin üretim ve tüketim ile birlikte tek bir alanda ele alınmasıdır. İkinci yaklaşım ise özellikle kadınların karşılıksız emeğini refah devleti miti üzerinden ele alan sosyal politika uygulamalarını eleştirmektedir. Refah devleti uygulamasında kadınların sosyal hakları hak eden-etmeyen ayrımı içinde ele alınmakta, ev kadınları sosyal sigorta sisteminde yararlanıcılar olarak görülmekte, böylece ücretli bir işte çalışmayan kadınlar eksik yurttaşlar haline gelmektedir. Sorunun çözümü, kadınları eşit yurttaşlar haline getirecek olan sosyal politika uygulamalarını hayata geçirmenin yollarının bulunmasıdır. Bu bağlamda kadınların ev içi emeklerinin karşılıksız emek kategorisi içinde ele alınması ilga edilmeli ve sosyal sigorta sisteminde eşit yurttaşlar olarak görülmeleri sağlanmalıdır (Acar-Savran, 2002, s. 296). Benzer biçimde çocuk bakımı ise sadece kamusal alan açısından değil aile içinde yani özel alandaki ilişkilerin düzenlenmesi ile ortak bir paylaşımına konu olmalı

ve yeniden düzenlenmelidir. Bu bağlamda çocuk bakımını sadece annenin sorumluluğunda ve ona ait bir alan olarak kabul etmek yerine babalık izninin de annelik izni kadar önemli olduğu bir düzenlemeye gidilmesi bu alanda atılacak önemli adımlardan biri olacaktır.

Kadınların güçlenmesi ve karşılıksız emeklerinin görünür olması için cinsiyet eşitliğinin toplumsal ve kültürel olarak benimsenmesine yönelik yasal ve kurumsal düzenlemeler ile birlikte kadınların ev içi emekleri ücretlendirilmelidir. Ev kadınlarına ücret ödenmesi, aile içindeki ev işi yükünün paylaşımında aile içi olası gerilimleri de azaltacaktır (Başak vd., 2013). Bunun için özellikle ev kadınlığı ve anneliğin meslek olarak değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Kadınların sosyal güvenlik sisteminde çalışmayan yararlanıcılar olarak görülmesi yerine, sosyal politikayı hak edenler olarak görülmesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda, kadınların ücretlendirilmesi için finansman kaynaklarının belirlenmesi ve harcama önceliklerinin sağlanması, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe çalışmalarına daha fazla kaynak ayrılması ile mümkün olacaktır. Kadınların emeklilik haklarının korunması da çalışsın ya da çalışmasın tüm kadınların, ev kadını olarak ücret alması talebi ile birlikte düşünülmelidir. Bunun için, doğum borçlanmasından sigortalı olsun olmasın her kadının yararlanması sağlanmalıdır. Enformel sektörde çalışan kadınların prim teşvikleri arttırılmalı ve sosyal güvenceden yararlanmaları için geriye dönük sigorta başlangıcı sağlanmalıdır. Kadınların doğum veya benzeri özel nedenlerle çalışmaya ara verdiği dönemler emeklilik hakkı içinde yeniden tanınmalı ve sayılmalıdır. Bununla birlikte her kadının çalışma hayatına girmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmalı, özellikle ev içi sorumluluklar ve çocuk bakımı ile ilgili engelleri ortadan kaldıracak kreş ve benzeri uygulamalar hayata geçirilmeli, böylece kadınların çalışma hayatına girmesi teşvik edilmelidir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. (2002). Özel/kamusal, yerel/evrensel: ikilikleri aşan bir feminizme doğru. *Praksis Dergisi*, 1(8), 255-307.
- Acar-Savran, G. (2004). *Beden emek tarihi: diyalektik bir feminizm için*. Kanat Yayınları: İstanbul.
- Aldemir, Ç. (2016). *Kadının görünmeyen emeğinin görünür kılınması: ev içi emeğin ücretlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, SBE.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2009). Kadın emeği nasıl değersizleşir?. *Praksis Dergisi*, 2(20), 87-104.
- Barnett, B.M. (2003). Angela Davis and women, race & class: A pionner in integrative RGC studies. *Race, Gender & Class*, 10(3), 9-22.
- Başak, S., Kırır, S., & Yaşar, Ş. (2013). *Kadının görünmeyen emeği: İkinci vardiya*. ANKA Kadın Araştırma Merkezi, https://static.bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/012/original/anka_kad%C4%B1n_rapor_13-1_ikinci_vardiya_.pdf.
- Bennet, P. (2024). *Shifting gender norms of care in the family home in Aotearoa*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Victoria University of Wellington.
- Bennholdt-Thomsen, V. (2008). Kadın emeğinin geleceği ve kadına yönelik şiddet. M. Mies, V. Bennholdt-Thomsen & C. Von-Werlhof (Ed.), *Son sömürge kadınlar* (177-203). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bergman, A., & Gardiner, J. (2007). Employee availability for work and family: three Swedish case studies. *Employee Relations*, 4(29), 400-414.
- Bhattarcharya, T. (2017). Social reproduction theory remapping class, recentering oppression. T. Bhattarcharya (Eds.), *How not to skip class: Social reproduction of labor and the global working class* (68-94). Pluto Press.
- Bloemen, H. G., & Stancanelli, E. G. (2014). Market hours, household work, child care, and wage rates of partners: an empirical analysis. *Review of Economics of the Household*, 12, 51-81.
- Bora, A. (2005). *Kadınların sınıfı: ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Cavagnis, L., Russo, C., Danioni, F., & Barni, D. (2023). Promoting women's well-being: A systematic review of protective factors for work-family conflict. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(21), 6992. <https://doi.org/10.3390/ijerph20216992>
- Chiappori, P.A. (1988). Rational household labor supply. *Econometrica Journal of the Econometric Society*, 56(1), 63-90.

- Costa, M.D. (1996). Capitalism and reproduction. *Capitalism Nature Socialism*, 7(4), 111-121. <http://dx.doi.org/10.1080/10455759609358712>
- Çuhadar- Gürsoy, S. (2024). Ev içi emek bölüşümü: Kabuller ve çatışmalar. *Çalışma ve Toplum*, 2(81), 565-588.
- Daminger, A. (2019). *The cognitive dimension of household labor*. *American Sociological Review*, 4(84), 609– 633.
- Davidoff, L. (2002). *Feminist iktisat tarihyazımında sınıf ve cinsiyet*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Davis, A. (2011). *Women, race & class*. Knopt Doubleday Publication.
- Delphy, C. (1970). Baş düşman. G. Acar-Savran & N. Tura-Demiryontan (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği* (89-115). Yordam Kitap: İstanbul.
- Donovan, J. (1997). *Feminist teori*. A. Bora, F. Sayılan & M. Ağluk Gevrek (Çev.). İletişim Yayınları: İstanbul
- Eichler, M., & Albanese, P. (2007). What is household work? A critique of assumptions underlying empirical studies of housework and an alternative approach. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie*, 2(32), 227-258.
- Ervin, J., Taouk, Y., Hewitt, B., & King, T. (2023). Trajectories of unpaid labour and the probability of employment precarity and labour force detachment among prime working-age Australian women. *Social Indicators Research*, 169(3), 1033-1056.
- Etiler, N. (2017). Kesişmeyen kümeler: Kadın emeği ve ücret. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 17(66), 19-27.
- Federicini, S. (2012). *Caliban ve cadı: Kadın, beden ve ilksel birikim*. Ö. Karakaş (Çev.). Otonom Yayıncılık: İstanbul.
- Fobre, N. (1986). Cleaning house: New perspectives on households and economic development. *Journal of Development Economics*. 22(1), 5-40.
- Gündüz, U., & İlkaracan, İ. (2019). Estimation of the market value of the unpaid work in Turkey and a comparison to the EU economies. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 479-508.
- Harison, (1973). The political economy of housework. *Bulletin of the Conference of Socialist Economists*, 4(11).
- Hartmann, H. (1992). Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği. G. Acar-Savran & N. Tura Demiryontan (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği* (157-206). Yordam Kitap: İstanbul.
- Hawkins, A. J., Marshall, C. M., & Allen, S. M. (1998). The orientation toward domestic labor questionnaire: Understanding dual-earner wives' sense of fairness about family work. *Journal of Family Psychology*, 12, 244-258.
- Himmerweit, (2007). The prospects for caring: economic theory and policy analysis. *Cambridge Journal of Economics*, 31, 581-599.
- Huq, L. (2013). *Review of literature on unpaid care work Bangladesh*. BRAC Development Institute (BDI), https://archive.ids.ac.uk/inter_eldis/sites/interactions.eldis.org/files/BDI-Research-Report-4-Unpaid-Care-Work-Literature-Review-Bangladesh.pdf
- Işık, E., & Serdaroğlu, U. (2015). Kadın emeği: feminist iktisadın yol haritası üzerinden bir okuma. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 56(15), 6-14.
- James, S. (1973). *Sex, race and class*. http://www.endpage.com/Archives/Subversive_Texts/James_Selma/Sex_Race_and_Class.html
- James, S. (2010). *Cinsiyet, ırk, sınıf: Kadınlardan yeni bir perspektif*. A. Sönmez & S. Gündoğan (Çev.). Bgst Yayınları.
- Mainardi, P. (1970). The politics of housework. R. Morgan (Ed.), *Sisterhood is powerful*. Vintage Books. <http://www.laborhistorylinks.org/PDF%20Files/Politics%20of%20Housework.pdf>
- Mies, M. (2008). Sunuş. M. Mies, V. Bennholdt-Thomsen & C. Von-Werlhof (Eds.), *Son sömürge kadınlar* (Y. Temurtürkan (Çev.), 9-25). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Molyneux, M. (2008). Ev emeği tartışması ve ötesi. G. Acar-Savran & N. Tura Demiryontan (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği* (115-157). Yordam Kitap: İstanbul.
- Samantroy, E. (2022). Women's paid and unpaid work: Insights from the time use survey and methodological issues. NLI Research Studies Series, No.154, V.V. Gri National Labor Institute, <https://vvgnli.gov.in/sites/default/files/NLI%20Research%20Studies%20Series%20No.%20154-2022.pdf>
- Secombe, W. (1974). The housewife and her labour under capitalism. *New Left Review*, 83(1), 3-24.
- Shelton, B. A., & John, D. (1996). The division of household labor. *Annual review of sociology*, 22(1), 299-322.
- Suitor, J.J., Mecom, D. & Feld, I.S. (2001). Gender, household labor, and scholarly productivity among university professors. *Gender Issues*, 4(19), 50-67.

T.C. İletişim Başkanlığı (2025, Ocak 15). “Aile Yılı” kapsamında sağlanacak destek paketine ilişkin açıklama. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/aile-yili-kapsaminda-saglanacak-destek-paketine-iliskin-aciklama>

Tuğsavul, B., & Akduran, Ö. (2018, Nisan 27), Bir tarihsel izleğin peşinde ev-içi emek. *Sendikaorg*, <https://sendika.org/2018/04/bir-tarihsel-izlegin-pesinde-ev-ici-emek-basak-tugsavul-ozgun-akduran-catlak-zemin-488779>

TUİK (2016). Zaman kullanım istatistikleri 2014-15. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107>

TUİK (2025). İşgücüne Dahil olmama nedenleri. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

Urhan, B. (2016). Kadın emeği ve sosyal politika. F. Saygılıgil (Eds.), *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* (121-153.), Dipnot Yayınları.

Urhan, B. (2022, Aralık 2). Devletin ve sermayenin görme dediği: kadınların karşılıksız ev içi emeği. *Tez koop-iş Sendikası*, <https://tezkoopis.org/devletin-ve-sermayenin-gorme-dedigi-kadinlari-karsiliksiz-ev-ici-emegi/>

Von-Werlhof, C. (2008). Kadın emeği: ekonomi politiğin eleştirisindeki son nokta. M. Mies, V. Bennholdt-Thomsen & C. Von-Werlhof (Eds.), *Son sömürge kadınlar* (Y. Temurtürkan (Çev.), 27-47), İletişim Yayınları: İstanbul.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Başak ERGÜDER (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Başak ERGÜDER (100%)

A Discussion on the Remuneration of Domestic Work

Başak Ergüder

Extended Abstract

The debate on the remuneration of domestic labour was first raised by second-wave feminist activists and academics in the 1970s, and was brought back to the agenda in 2018 by the women's strike. This study aims to discuss the reasons behind the demand to pay for domestic labor, which is generally considered to be outside the economy, and the possible consequences of doing so. Within the scope of this study, the demand for the remuneration of domestic work will be examined from two perspectives. First, it will examine why remuneration is necessary to make unpaid women's labour visible. Then, it will discuss who should meet the demand and how. Ultimately, the study will address the question of whether wages should be provided by spouses or public institutions, and will discuss the method for determining wages and making payments.

The academic studies that form the basis for the discussion on the remuneration of domestic labor can be divided into two groups. The first group includes studies that address domestic work within mainstream economic theory, based on the definition of unpaid labour. These studies are mostly quantitative, supported by qualitative research. Examples include econometric studies modelling the distribution of household chores among family members (Chiappori, 1988; Bennett, 2024) and studies analyzing the sharing of household chores within the family from the perspective of work-home conflict (Cavagnis et al., 2023; Hawkins et al., 1998; Bloemen et al., 2014; Bergman & Gardner, 2007) are included. The second group comprises studies that address domestic work within the mainstream economic theory based on the definition of unpaid labour. These studies are mostly quantitative, supported by qualitative research. Examples include econometric studies modelling the distribution of household chores among family members (Chiappori, 1988; Bennett, 2024) and studies analyzing the sharing of household chores within the family from the perspective of work-home conflict (Cavagnis et al., 2023; Hawkins et al., 1998; Bloemen et al., 2014; Bergman & Gardner, 2007). Other studies analyze the effects of time spent on household chores on women's employment, productivity, mental health, and income distribution (Shelton & John, 1996; Ervin et al., 2023; Suitor et al., 2001). There are also studies that statistically measure the contribution of housewives to the economy (Samantroy, 2022) and studies that address housework. This study aims to revisit the academic debate on the remuneration of housework that emerged in the 1970s, opening up discussion on wage demands for housewives today.

The activities of women in the home are defined in relation to various concepts, such as domestic, unpaid, invisible, and labor (Delphy, 1970; Acar-Savran, 2004). According to Acar-Savran (2004), women's domestic labor constitutes the sphere of reproduction, which is distinct from social production. In this context, unpaid labor can be divided into three main categories. The first group comprises regular, repetitive household tasks such as cleaning, cooking, washing clothes, and shopping. The second group involves caring for family members who cannot care for themselves, including children, the elderly, and those with chronic illnesses. The third group encompasses unpaid work in agriculture or small family businesses. In summary, unpaid labour consists of unpaid women's labour in the form of household chores, care work, subsistence production, and family businesses. Despite their different experiences and social backgrounds, women's domestic labor is a prerequisite for the continuity of capital accumulation. This affects their position in production and their labor power in the reproduction process.

Historically, women's domestic labor was considered unpaid work and reproduction, belonging to the private sphere, while paid work and production belonged to the public sphere. However, the Industrial Revolution saw the separation of paid and unpaid labour, and the home was detached from social production. It is therefore accepted that women's unpaid labor ensures the reproduction of the family and of paid labor power. Although women's unpaid labor is considered to belong to the private sphere of reproduction, the coexistence of the private and public spheres and the unity of production and reproduction show that domestic work cannot be confined to the private sphere.

The social security system should be involved in salary payments, with the spouse's salary being paid directly by the state. In this case, when women end their marriages, the pension rights accrued from insurance premiums paid by the state and their spouses will determine the level of alimony, empowering women economically. However, the traditional view of domestic work as a woman's natural duty, which results in unpaid work being performed within the home,

will become less prevalent as domestic work becomes remunerated. Consequently, women will begin to gain power within the private sphere of their homes (Başak et al., 2013, p. 60). Conversely, remunerating domestic labour will also make the unpaid labour of women who are neither unemployed nor employed, yet who contribute directly to GDP, visible in national calculations.

Today, we are discussing two different approaches to making women's unpaid labour visible. One approach is to suggest the complete socialization of domestic work, alongside communal dining halls, laundries, and childcare institutions/nurseries. Conversely, there is an approach that downplays the importance of socialization and instead sees the solution in transforming the private sphere (Acar-Savran, 2004, p. 15). From this perspective, it is possible to discuss two different approaches to resolving household chores through the transformation of the private sphere. The first approach argues that the public/private sphere dichotomy, which creates an opposition between paid and unpaid labor, leads to gender inequality. Eliminating this inequality would mean accepting domestic work in the private sphere as public work, and treating domestic work and childcare as part of a single sphere alongside production and consumption. The second approach criticizes social policy practices that address women's unpaid labor through the myth of the welfare state. It emphasizes that the lack of citizenship created by viewing women as beneficiaries within the social insurance system, and the distinction between those who deserve social rights and those who do not, cannot be resolved. In this context, the category of unpaid labor for women's domestic work should be abolished and women should be recognised as equal citizens within the social insurance system (Acar-Savran, 2002, p. 296). Similarly, childcare should be addressed not only from a public sphere perspective, but also through the regulation of family relationships, i.e., in the private sphere. It should be a subject of shared responsibility and reorganisation. In this context, rather than accepting childcare as the sole responsibility of the mother, a system should be established where paternity leave is also a feasible alternative for the father.

To empower women and make their unpaid labour visible, legal and institutional regulations must be introduced to promote gender equality in society and culture. Women's domestic labour must also be remunerated. Not only will paying housewives ensure that women's rights are upheld in terms of sharing the burden of housework within the family, it will also reduce potential family tensions (Başak et al., 2013). To this end, housework and motherhood should be recognised as professions. Women should be recognised as workers and rights holders within the social security system, rather than as non-working beneficiaries. Determining funding sources and expenditure priorities for the remuneration of women will then be possible by allocating more resources to gender-sensitive budgetary work. Women's pension rights should also be protected in conjunction with housewives' wage demands. All women, whether insured or not, should be entitled to maternity leave. Premium incentives for women working in the informal sector should be increased, and they should be provided with retroactive insurance coverage to enable them to benefit from social security. Periods when women take a break from work for reasons such as childbirth or caring for dependants should be recognised and counted towards their pension rights. Furthermore, barriers preventing women from entering the workforce, such as domestic responsibilities and childcare, should be eliminated, and women should be encouraged and supported to do so through measures such as childcare facilities.